

Evropská bezpečnost a její vliv na rozvoj vojenského umění

(Hlavní referát konference.)

Ujasňování představ o konkrétních dopadech vývoje evropské bezpečnosti na vojenskou strategii, operační umění a taktiku je předmětem výzkumného i publicistického zájmu odborníků v oblasti bezpečnosti a vojenství. Byla zpracována řada studií, odborných příspěvků i praktických materiálů od úrovně mezinárodní k státní, rezortní a nižší. Vyhodnocení těchto názorů je složité a záleží na účelu, pro který je uskutečňováno.

Orientace našich pohledů vychází z potřeb praxe. Praxi představuje nezbytnost přijetí rozhodnutí z úrovně státních orgánů a vrcholových představitelů armády o vojensko-politických a vojensko-odborných přístupech k zajištění bezpečnosti státu, přípravy a činnosti její armády.

Hodnotíme-li evropskou bezpečnost, pak tím míníme širší rámec, než představuje výlučně bezpečnost České republiky a naše úvahy by měly mít obecnější platnost.

Současná bezpečnostní situace v Evropě

Konec 80. let proběhl ve znamení historických změn evropské a světové politické scény. Zatímco západní Evropa se připravovala na novou fázi procesu unifikace, východní Evropou otřásla vlna revolucí, které smetly komunistický systém. Rozklad politických a vojenských struktur Varšavské smlouvy ukončil období bipolární konfrontace a studené války. Principy, kterými se řídily mezinárodní vztahy od konce druhé světové války, nahradilo hledání nového světového pořádku.

Ve východní a střední Evropě vzniklo *bezpečnostní vakuum* a postkomunistické země, jejichž bezpečnostní politika byla po desetiletí řízena a formulována v Moskvě, se náhle ocitly před problémem samostatně zodpovídat za vlastní bezpečnost.

Do rozpadu bipolárního uspořádání světa zajišťoval bezpečnost jednotlivých států systém „antagonistické kooperace“ supervelmocí, které poskytovaly bezpečnostní garance svým spojencům. Tento systém byl charakteristický na jedné straně nebezpečím globálního, bipolárního konfliktu, na druhé straně relativně vysokým stupněm stability uvnitř bloků. Pro současnou bezpečnostní situaci je naopak charakteristické výrazné oslabení hrozby globálního konfliktu. Tyto mimořádné přínosné změny jsou ale doprovázeny vznikem nového druhu krizí, na jejichž řešení nebylo evropské společenství ani jeho instituce připraveny.

Od roku 1945 až do roku 1990 byla Evropa nejstabilnějším kontinentem. *Dnes je Evropa kontinentem nejturbulentnějším.* Po zániku bipolarity vzniklo mnoho představ o převážně bezkonfliktním vývoji mezinárodní bezpečnosti, avšak skutečný vývoj situace ukazuje, že předpovídat budoucnost není jednoduchým úkolem. Svět se dnes ocitá pod tlakem dvou protichůdných tendencí - vzrůstající integrace a postupné destrukturalizace. První tendence se prosazuje tam, kde převládají společné zájmy. Druhá tendence je podněcována střetem zájmů mezi bohatstvím, prosperitou a stabilitou na straně jedné, chudobou a nestabilitou na straně druhé. Stále se rozšiřuje množství lokálních konfliktů s nebezpečím eskalace. Mnohé postkomunistické země se vyznačují politickou a ekonomickou nestabilitou, provázenou vysokou intenzitou etnických a nacionálních napětí.

Regionální konflikty probíhají v mnoha zemích světa. Z **globálního hlediska** se mnozí přiklání k názoru, že ozbrojené konflikty budou průvodním jevem konce 20. a začátku 21. století, že tyto konflikty budou vznikat zejména na hranicích styku jednotlivých nábožensko-kulturních komplexů, kde střet kultur postupně nahrazuje střet ideologií.

Situace v Somálsku, bývalé Jugoslávii, Rwandě hovoří sama za sebe. Bojové operace probíhají v Pákistánu a Afghánistánu, Angole, další krize lze očekávat na Haiti a na Kubě, zdrojem nejistoty je i Korejský poloostrov. V současnosti je odhadováno, že ve světě probíhá kolem *22 aktivních válek, 42 konfliktů a existuje asi 64 oblastí potenciálních krizí.* I vzdálené konflikty se mohou za určitých podmínek projevit v Evropě.

Z evropského pohledu můžeme současná rizika konfliktů rozčlenit do čtyř kategorií: rizika východoevropská, balkánská, středovýchodní a severoafrická.

Kategorie **východoevropských rizik** zahrnuje širokou škálu probíhajících i potenciálních konfliktů rozptýlených na území bývalého SSSR. Některé jsou institucionální (rozpory mezi zákonodárnou a výkonnou mocí v Rusku; frustrace vojenských profesionálů a představitelů vojenského průmyslu, kteří ve snaze zachovat si původní postavení se mohou spojit s výkonnou nebo zákonodárnou mocí; mezivládní rozpory týkající se kontroly jaderných zbraní umístěných na území čtyř nových států; problémy s rozdělením černomořské flotily), další zahrnují ekonomickou krizi a ruský nacionalismus (25 milionů Rusů žije na území nových států), ostatní etnické konflikty (jaké jsou dnes patrné v Arménii, Ázerbájdžánu, Gruzii, Moldávii a Tádžikistánu), které se mohou snadno rozšířit na nejméně 15 dalších oblastí.

Do určité míry lze též hovořit o určitých napětích mezi některými členskými státy bývalé Varšavské smlouvy (Maďarska a Rumunska ohledně maďarské menšiny v Transylvánii; Maďarska a Slovenska, kde se jen pomalu daří řešit problematiku národnostních menšin a kde přetrvávají rozpory ohledně výstavby vodního díla v Gabčíkovu; Rumunska a Bulharska ohledně Dobrudži; Rumunska a Ukrajiny v Podněstří).

V souhrnu lze konstatovat, že mezi bývalou železnou oponou a Uralem leží nejméně *20 krizových oblastí, z nichž 4 jsou v současnosti aktivní (Moldávie, Gruzie, Arménie a Ázerbájdžán).*

K **balkánským oblastem** probíhajících a potenciálních krizí je třeba zahrnout neukončenou válku mezi Srbskou Krajinou a Chorvatskem, válku všech proti všem

v Bosně, sérii krizových oblastí na jižním okraji (od Sandžaku přes Kosovo k západní Makedonii), řecko-albánské, řecko-makedonské a řecko-turecké napětí. To dohromady představuje řadu krizových oblastí, ve kterých konflikt může vzplát současně a které jsou nejen svázány vzájemně, ale též s dalšími problémy ve východní Evropě (zejména maďarské menšiny ve Vojvodině, která se dožaduje autonomie), ale také s tím, co Italové považují za obranu zájmů občanů italské národnosti (kteří v šedesátých letech opustili Istrijský poloostrov a Dalmácii, a jejichž majetkové záležitosti nebyly dosud vyřešeny).

U všech vzdálených konfliktů je potřeba pečlivě vážit, do jaké míry mohou představovat bezprostřední riziko či ohrožení národních zájmů České republiky. Bezpochyby největší riziko představuje Jugoslávský konflikt, který již znemožnil dodávky ropou od Adria a který poškozuje ekonomické zájmy ČR vzhledem k embargu uvalenému na Srbsko. Stále mnoho nejistého zůstává v otázce budoucnosti Ruska a jeho role v euroasijském regionu. A to přes probíhající rozsáhlou politickou, ekonomickou a vojenskou restrukturalizaci. Kromě toho se Česká republika může angažovat v řadě velmi vzdálených konfliktů v rámci humanitární pomoci nebo mírových operací mezinárodního společenství. Proto některé z těchto konfliktů mohou představovat ohrožení národních zájmů ČR.

Faktorem nejistoty je i skutečnost, že *bezpečnost států v prostoru mezi Německem a Ruskem není garantována žádným mezinárodním ani regionálním systémem*, hovoří se o bezpečnostně nestrukturované oblasti.

Změny strategického prostředí v Evropě

K významným historickým změnám, které výrazně ovlivnily strategické prostředí v Evropě, patří rozpad bývalého Sovětského svazu, sjednocení Německa a z našeho pohledu i rozdělení bývalého Československa na dva samostatné státy (viz obr.).

Na území bývalého Sovětského svazu **bylo vytvořeno Společenství nezávislých států**. Jeho členy je většina bývalých republik Sovětského svazu, z nichž některé vytvořily vlastní ozbrojené síly. Též mnoho z nich požadovalo stažení jednotek bývalé sovětské armády ze svého území. Původní ozbrojené síly Sovětského svazu se transformovaly na ozbrojené síly Ruské federace.

Za konsolidovanou součást ozbrojených sil Ruské federace můžeme dnes považovat pouze strategické jaderné síly, tvořené triádou mezikontinentálních raket, strategickými bombardéry a ponorkami vybavenými balistickými střelami s jadernými hlavicemi; celkem asi 180 000 osob. Otázkou je, kdo všechno je dnes schopen jaderné zbraně použít. Lze odvodit, že to je v současné době Rusko, Kazachstán, Bělorusko a Ukrajina.

Společenství nezávislých států tvoří dnes 12 států, z nichž významné vojenské síly mají: Rusko (cca 2 600 000 osob), Ukrajina (400 000 osob), Bělorusko (90 000 osob), Arménie (20 - 30 000 osob), Ázerbájdžán (30 000 osob), Gruzie (30 000 osob), Republika Moldova (15 000 osob).

V Ázerbájdžánu, Gruzii a Moldově jsou místní vlády angažovány v ozbrojených konfliktech s opozičními silami. V krizových oblastech SNS jsou rozmístěny početné ruské jednotky, které zde působí více méně jako mírové síly.

Od roku 1989 Rusko postupně stáhlo svá vojska z Afghánistánu, Maďarska, bývalého Československa a Polska. V srpnu letošního roku i z bývalé NDR.

Tímto nemá Rusko žádné vojenské síly mimo území bývalého SSSR, kromě nepatrného počtu v pobaltských republikách, kde tyto síly mají, dle sdělení oficiálních míst Ruské federace, „dohlížet“ na dodržování lidských práv.

■ **Sjednocením Německa** vznikl v Evropě ekonomicky a vojensky jednotný stát s územím 357 048 km², 80 miliony obyvatel a národním důchodem cca 24 000 USD na hlavu, což je více, než je uváděno pro USA, Francii, Velkou Británii či Itálii. Německá armáda zaměstnává přibližně stejný počet osob jako francouzská a z hlediska počtů a výzbroje představuje nejsilnější pozemní síly v Evropě.

Počátkem roku 1994 bylo na území Německa stále ještě rozmístěno asi 117 000 vojáků USA, asi 50 000 britských, 15 000 francouzských a asi 20 000 belgických a holandských vojáků. Přibližně 35 000 vojáků zde mělo ruské vojsko, které již bylo z Německa staženo.

■ **Rozdělení Československa** na dva nezávislé státy, k 1. lednu 1993, musíme v kontextu vývoje v postkomunistickém světě považovat za součást procesu rozpadu mnohonárodních států. Vytvoření České republiky nebylo v programu žádné politické strany a nebylo ani výsledkem dlouhodobého usilování žádné české politické reprezentace. Byla vytvořena ve velmi krátké době, spořádáně, klidně a ústavní cestou. Také rozdělení ozbrojených sil proběhlo zcela bez otřesů. Svou rozlohou a počtem obyvatelstva se samostatná Česká republika řadí do druhé desítky evropských států, v níž jsou např. Belgie, Bělorusko, Bulharsko, Maďarsko, Portugalsko, Řecko a další. I když plně zůstává součástí středoevropského prostoru, po oddělení Slovenska se ještě více přimyká k jeho západní části.

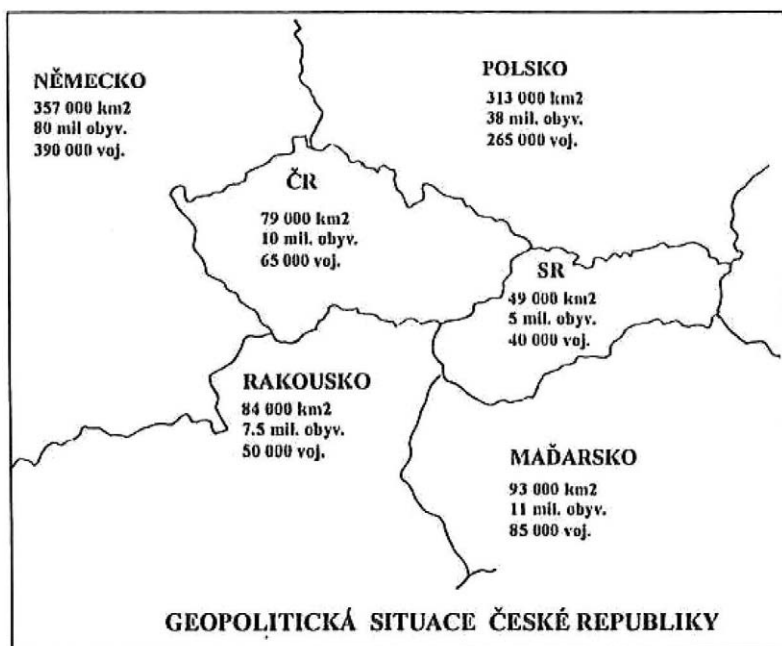
Bezpečnostní politika České republiky tvoří jednu ze základních součástí státní politiky, neboť všestranné zajištění bezpečnosti státu a jeho obyvatel je jedním ze základních zájmů a cílů státu. Přitom stále více nabývá na významu humanitní aspekt bezpečnostní politiky, ochrana občana a obyvatelstva před všemi vnějšími a vnitřními riziky. **Bezpečnostní politika není pouze koncepcí pro období války, nýbrž přirozeným prvkem státnosti v kterékoli době.** Zahrnuje politické, diplomatické, technologické, ekonomické, ekologické a dokonce kulturní a morální faktory a aspekty. Hlavní důraz klade na integraci všech aspektů bezpečnosti státu.

Vojenská politika tvoří součást bezpečnostní politiky a představuje souhrn cílů, prostředků a opatření přijímaných ozbrojenými silami k zajištění bezpečnosti státu.

Cílem České republiky jako demokratického státu je dosahovat naplnění svých národních zájmů mírovými, politickými prostředky.

Česká republika se nachází ve stabilním mírovém strategickém prostředí. Má velmi dobré vztahy se všemi sousedy, žádný stát nepovažuje za svého nepřítel, s žádným státem nemá závažné rozpory. Buduje demokratickou společnost a tržní hospodářství a stále více se svou politikou a charakterem přibližuje vyspělým demokratickým státům západní Evropy. Má životní zájem na zachování mírového, bezkonfliktního stavu a předcházení všem kritickým situacím, zejména ve středoevropském a východoevropském regionu. Za svůj strategický cíl považuje přiblížení se západoevropským strukturám a postupné dosažení plné integrace do

Evropské unie a Severoatlantické aliance. Současně je připravena přispívat k plnění úkolů Organizace spojených národů a Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě.

Obr.

Bezpečnostní rizika postkonfrontačního období

Při formulování bezpečnostní a vojenské politiky České republiky vycházíme z hodnocení současných rizik ohrožení národních zájmů a rizik vzniku konfliktních situací, které by mohly ohrozit bezpečnost republiky. Jedná se o rizika mnoha druhů, rozměrů a stupňů nebezpečnosti. Není snadné stanovit jejich pořadí, aktuálnost a významnost, které se mohou snadno změnit v důsledku vývoje ve světě, Evropě, jejich regionech i v jednotlivých zemích. Existují rizika obecného charakteru jako prohlubující se asymetrie ve vývoji mezi Severem a Jihem, jež může vyústit v konflikt, destabilizace prostřednictvím organizovaného zločinu, nezvládnutí globálních problémů (ekologie, populační exploze, pandemie, ...), terorismus a obchod s drogami, nejistota, nepředvídatelnost vývoje, protekcionismus a egoismus v mezinárodních vztazích, krize demokracie ve smyslu opuštění tradičních hodnot, nacionalismus, populismus, xenofobie a příklon k autoritativním formám vlády. Pro bývalé země Varšavské smlouvy je typická zejména: *ekonomická, sociální a politická nestabilita, nacionalismus, rasová a náboženská nesná-*

šenlivost, silící migrační trendy, šíření komponent zbraní, zejména zbraní hromadného ničení a jejich nosičů apod.

Vě v švém komplexu můžeme rizika ohrožení bezpečnosti rozdělit na vnější a vnitřní a na vojenská a nevojenská.

Rizika, kterým je vystavena ČR

Jsem přesvědčen, že České republice v současnosti nehrozí žádné vojenské napadení. *Dominantními jsou dnes rizika nevojenská.* To ale neznamená, že Česká republika nemusí věnovat zajištění své bezpečnosti trvalou pozornost. Demokracie ve všech postkomunistických státech je stále ještě křehká a při podpoře z vně nebo při vzniku závažných ekonomických problémů by mohla být destabilizována (viz tabulku 1).

K rizikům vnějším můžeme počítat:

- ◆ Důsledky té skutečnosti, že celému prostoru, na němž se nacházejí ČR, SR, Maďarsko, Polsko, pobaltské státy, Ukrajina, Rusko a všechny nástupnické státy někdejší Jugoslávie chybí systém bezpečnostně-politických smluv. Tím se tato oblast výrazně odlišuje nejen od států NATO, ale i od zemí neutrálních, které mají svou neutralitu garantovanu mezinárodními smlouvami. Proto někdy hovoříme o *bezpečnostním vakuu*.
- ◆ Pokračující jugoslávský konflikt, riziko eskalace konfliktu jak horizontálně (na celý Balkán), tak vertikálně (ke konfliktu vyšší intenzity) není zatím zcela zažehnáno.
- ◆ Nestabilita států bývalého Sovětského svazu, zejména Ruska a Ukrajiny.
- ◆ Některé přetrvávající národnostní problémy v nepřítli vzdálených zemích.
- ◆ Riziko destabilizace regionu účinkem případných migračních vln.
- ◆ Ekonomický protekcionismus USA a západoevropských zemí, který by mohl zkomplikovat naši ekonomickou nezávislost, která je základem nezávislosti politické.
- ◆ Zdrženlivost a opatrnost Západu při rozšiřování aliance a dalších mezinárodních organizací.
- ◆ Nárůst vlivu extremistických sil (SRN, Itálie), které by mohly získat podíl na politické moci, případně eskalace požadavků sudetských Němců vůči ČR.

Rizika vnitřní představují převážně rizika pramenící z chybných strategických rozhodnutí v ekonomice, zahraniční a bezpečnostní politice a jejich dlouhodobých důsledků na ekonomickou nezávislost, sociální napětí, nezaměstnanost, přírodní prostředí, kriminalitu, národnostní a rasové problémy.

V České republice vnímáme dnes jako hlavní bezpečnostní rizika - rizika nevojenská. Jedná se zejména o:

- Jednostrannou závislost na dodávkách ropy a částečně i surovin z Ruska.
- Nebezpečí energetické závislosti na okolních státech. Tato problematika velice úzce souvisí s otázkou ekologie.

- Nebezpečí příliš velkého ekonomického vlivu Německa.
- Renezance snahy Ruska o ovlivňování situace ve střední Evropě.

Obyvatelstvo vnímá velice citlivě i další problémy, které možná nepředstavují přímá bezpečnostní rizika, ale která zcela jistě mohou zprostředkovaně stabilitu státu ohrozit:

- Vysoká úroveň kriminality, se kterou se nedaří vypořádat, a riziko, že by se kriminální živly mohly začít organizovat.
- Narůstající rozsah pašování drog přes naše území, související s organizovaným zločinem.
- Riziko, i když zatím spíše teoretické, zvýšené migrace utečenců přes naši zemi s tím, že zejména Německo přestává uprchlíky přijímat a hrozí nebezpečí, že mnozí z nich budou nuceni zůstat na našem území.
- Česká republika nemá žádné závažné problémy národnostní. Přetrvávají ale některé požadavky sudetských a nově i rakouských Němců, určité odstředivé tendence na Moravě, jsou náznaky aktivizace fašizující tendencí u některých skupin mládeže a s tím související problematika integrace Romů do společnosti.

Současná rizika se vyznačují nižší nebezpečností než dřívější riziko bipolární ozbrojené konfrontace, jsou ale obtížně předvídatelná a jejich eliminace a odvrácení se setkává s řadou obtíží.

Tabulka 1

RIZIKA, KTERÝM JE VYSTAVENA ČESKÁ REPUBLIKA

1. Vnější

- ◆ neexistence bezpečnostně-politických smluv (bezpečnostní vakuum),
- ◆ riziko eskalace jugoslávského konfliktu,
- ◆ nestabilita států bývalého SSSR (zejména Ruska a Ukrajiny),
- ◆ národnostní problémy v okolních zemích,
- ◆ destabilizace regionu migračními vlnami,
- ◆ ekonomický protekcionismus západních zemí,
- ◆ zdrženlivost Západu při rozšiřování mezinárodních organizací,
- ◆ nárůst vlivu extremistických sil v okolních zemích.

2. Vnitřní

- ◆ jednostranná závislost na dodávkách surovin a zejména ropy,
- ◆ jednostranná energetická závislost,
- ◆ příliš velký ekonomický vliv Německa,
- ◆ renezance imperiálních snah Ruska,
- ◆ vysoká úroveň kriminality,
- ◆ transfer drog přes území státu.

Úkolem teoretických institucí, včetně Institutu pro výzkum operačního umění, je průběžně odhalovat možná rizika destabilizace a ohrožení, hodnotit jejich pravděpodobnost a nebezpečí, upozorňovat na ně a včas navrhnout potřebná opatření.

Nové trendy vojenství

V souvislosti s uskutečněními a stále probíhajícími převratnými změnami můžeme sledovat jak v armádách vyspělých západních států, tak v armádách států střední a východní Evropy, některé nové trendy ve vojenství (viz tabulka 2). Pozitivní charakter těchto tendencí je dán též naplňováním opatření k posilování důvěry a bezpečnosti, vyjádřených zejména rusko-americkou smlouvou o snížení počtu jaderných zbraní a vídeňskými dohodami o konvenčních ozbrojených silách a početních stavech osob v rámci těchto sil.

Jde zejména o:

1. *Snižování finančních prostředků vyčleňovaných na obranu.* Evropské členské státy NATO snížily v období 1985 - 1992 celkové náklady na obranu z 92 235 miliard USD na 82 914 miliard, tj. o 10 %. Bývalý Sovětský svaz, který se mezitím transformoval na Společenství nezávislých států (SNS), snížil náklady na obranu o 38 % a ostatní nezahrnuté evropské státy o 20 %. Výdaje na obranu České republiky činily v roce 1993 23,7 miliardy Kč. Počítáme-li s dělením výdajů mezi ČR a SR v poměru dvě ku jedné a s inflací kolem 190 %, znamená to vůči roku 1989 (výdaje 35,1 miliardy Kčs) reálný pokles minimálně o 65 %.

2. *Snižování podílu hrubého domácího produktu vyčleňovaného na obranu.* Procentní podíl hrubého domácího produktu, který evropské členské státy NATO vyčleňovaly na obranu, klesl v uvedeném období v průměru z 3,8 % na 2,6 %, což představuje pokles o 28 %. Země bývalého SSSR snížily tento podíl z 16,1 % na 11,1 %, tj. o 31 %. Nezahrnuté země obdobně z 2,82 na 2,62 %. Od roku 1991 se podíl prostředků vyčleňovaných na obranu nezahrnutými státy stal přibližně rovným podílu vyčleňovaným státy NATO. Česká republika v roce 1993 vyčlenila na obranu asi 5 % hrubého domácího produktu.

3. *Snižování počtu vojáků v ozbrojených silách.* V letech 1985 - 1991 počet vojáků v ozbrojených silách členských států NATO klesl z 3 143 400 osob na 2 801 400, což představuje pokles přibližně o 11 %. Ve stejném období SNS snížilo své ozbrojené síly z 5 300 000 na 3 988 000, tj. přibližně o 25 %. Evropské nezařazené země následovaly příklad NATO. Proces snižování počtu vojáků pokračuje a bude pokračovat. Do roku 1997 NATO předpokládá snížit počty ozbrojených sil svých evropských členů z 2 801 400 na 2 130 000, tj. cca o dalších 25 %. Znamená to každoročně pokles o 5 %.

Bývalé Československo disponovalo v roce 1989 asi 150 000 muži ve zbraní. Armáda České republiky měla počátkem roku 1994 asi 90 000 mužů a k počátku roku 1995 bude tento počet snížen na 65 000, což bude představovat snížení cca o 35 %.

4. *Budování jednotek rychlého nasazení.* Nové úkoly ozbrojených sil vyžadují mít k dispozici menší, dobře vycvičené síly ve vyšším stupni pohotovosti, schopné

přesunu na velké vzdálenosti. Proto většina evropských armád přistoupila k výstavbě sil rychlého nasazení.

5. *Nárůst profesionalismu*, vyjádřený zvyšujícím se počtem profesionálních vojáků, vyvolaný vzrůstající složitostí zbraní a vojenských zařízení, náročnějšími výcvikovými postupy, zkracováním a humanizací vojenské základní služby.

6. *Modernizace výzbroje* vyjádřená používáním vysoce přesných zbraní a inteligentní munice, umožňujících zničení jediným výstřelem na vzdálenosti mimo účinnou obranu protivníka, počítačových systémů řízení a velení, technologie stealth, vrtulníků, bezpilotních prostředků a prostředků pro boj v noci, dovolujících vést bojovou činnost dvacet čtyři hodin denně a v extrémních klimatických podmínkách, globálních navigačních systémů, spolu s vypracováním a přijetím zcela nových operačních doktrín, formalizujících nová použití ozbrojených sil.

7. *Vyšší úroveň demokracie*, demonstrována vyšší otevřeností a průzračností všech oblastí ozbrojených sil před civilní společností, větší kontrolou armády, podmínek a činností uvnitř vojenských zařízení parlamentem a veřejností.

8. *Konverze vojenského průmyslu*, který se přizpůsobuje všeobecnému trendu snižování vojenských sil a nové situaci, kdy finanční prostředky jsou přidělovány nikoli na výrobu nových zbraní (jejichž počet musí být udržován pod stanovenými stropy), ale spíše na nové výzkumné projekty (např. humánní zbraně) a modernizační systémů existujících.

Tabulka 2

SOUDOBÉ TRENDY VE VOJENSTVÍ

- ◆ snižování prostředků vyčleňovaných na obranu,
- ◆ snižování podílu hrubého domácího produktu vyčleňovaného na obranu,
- ◆ snižování počtu příslušníků ozbrojených sil,
- ◆ přednostní výstavba jednotek rychlého nasazení,
- ◆ nárůst profesionalismu,
- ◆ modernizace výzbroje,
- ◆ vyšší úroveň demokracie v ozbrojených silách,
- ◆ další

VYVOLÁVAJÍ ZMĚNY

- ◆ strategie,
- ◆ operačního umění,
- ◆ taktiky.

Podstatné změny, ke kterým došlo v nedávné době v bezpečnostní situaci a strategickém prostředí v Evropě, se nutně odrazily i v oblasti vojenského umění, tj. strategii, operačním umění a taktice. Rozhodující složkou při řešení vojenských otázek se stává *politická sféra* a politické aspekty stále více ovlivňují i rozhodování velitelů.

Každé použití ozbrojených sil ještě neznamená válku. Nasazení ozbrojených sil musí vždy odpovídat strategickým a jasně formulovaným politickým cílům, kterých má být dosaženo.

Bezesporu nejvýraznějších a nejzávažnějších změn doznala **strategie**. Společným charakteristickým rysem vojenské strategie evropských demokratických států je jejich **obraný charakter**.

V důsledku rozpadu bipolárního světa, zániku konfrontace a posilování důvěry se snížila na minimum pravděpodobnost globálního jaderného konfliktu. Jeho hrozba byla nahrazena nebezpečím regionálních krizí, jejichž řešení vyžaduje kolektivní použití vojenské síly v operacích, které se podstatně liší od klasických válečných operací. Tyto operace zahrnují především humanitární operace na vytváření i udržení míru a budování míru po konfliktu.

Doposud používané strategické principy zadržování a odstrašování budou zřejmě v nejbližší budoucnosti revidovány. Negativní cíl - „zabránit šíření komunismu“ by měl být nahrazen pozitivním cílem - podporovat demokracii, regionální stabilitu a ekonomickou prosperitu. Společná angažovanost by měla nahradit princip zadržování. Princip odstrašování si sice zřejmě zachová některé své funkce, ale bude pravděpodobně zaměněn principem „prevence“ (předcházení).

Důsledkem uvedených změn je i rozšíření úkolů, které mohou ozbrojené síly plnit. Kromě klasických válečných operací je třeba počítat s nasazením vojsk v humanitárních operacích, při haváriích a ohrožení životního prostředí, ochraně před teroristickými útoky apod. Významnou úlohu mají ozbrojené síly i při rozvoji demokracie, regionální stability a ekonomické prosperity.

Změny ve strategické oblasti nutně vyvolaly i změny v **operačním umění**. Předpoklad vedení rozsáhlých válečných operací, tak jak je známe z historie v podobě gigantických bitev, je minimální. Reálnějším se stává **operační použití menších uskupení vojsk**. Klasické pojetí války jako vedení bojových operací konvenčními či jadernými zbraněmi mezi státy nebo aliancemi bude postupně zatlačováno do pozadí novým pojetím, zahrnujícím nové formy operací. Některými prameny je nová kategorizace provedena podle stupně použitého násilí na operace v míru s minimem úsilí, operace v oblastech krizí a konfliktů, válečné a poválečné operace.

Obranný charakter vojenské strategie se promítá do struktury a způsobů vedení bojové činnosti, zásad operačního použití vojsk i forem provedení obranných operací. Tyto operace budou charakteristické větší iniciativou a zaměřením na ničení protivníka, méně již na obsazení území. Vyznačovat se budou nižší hustotou sil a prostředků, nezřetelným průběhem předního okraje, rozsáhlými mezerami v operační a bojové sestavě a vysokou ničivostí. Nelineární operace budou převládat nad lineárními.

Současné operace lze charakterizovat jednoznačně jako společné vševojskové operace. To znamená jako operace, vedené vyčleněným uskupením pozemního vojska, vzdušných sil a dalších složek armády podle jednotného záměru, jako operace, kde bude převládat iniciativa, pružnost, manévr a efektivní velení. Toto pojetí operací bude vyžadovat větší rozptýlení vojsk, zvýšení přesnosti palby v návaznosti na zdokonalené systémy jejich řízení, zkvalitnění rozhodovacího procesu který umožní vzájemnou součinnost a rychlou koncentraci sil ke zvýšení efektivitu bojové činnosti vojsk.

V **taktice** se změny v operačním umění projeví zejména nutností vytvářet *taktická kombinovaná uskupení*, jejichž výzbroj jim umožní vedení přímé i nepřímé palby, dostatečná mobilnost a pružnost jim vytvoří podmínky pro obsazování důležitých objektů i prostorů a rychlé soustředování úsilí na rozhodující úkoly. Nově jsou chápány i požadavky na způsob a vedení obrany. Jejich těžiště není v budování jednotlivých postavení, opěrných bodů, rajónů a jejich zaujímání vojsky, ale zejména ve využití dalších forem a způsobů vedení boje, jakými jsou léčky, přepady, boj malých jednotek v obklíčení nebo v týlu protivníka. Vyrůstá význam dovedného využití terénu k vedení pružné a manévrové obrany, zvětšují se šířky i hloubky bojových sestav, mezery mezi jednotlivými opěrnými body a vyrůstá význam zátarasů k jejich přehrazování. Vedení bojové činnosti musí vycházet z pružného myšlení velitelů a jejich iniciativy.

Tyto nové zásady použití ozbrojených sil se projevují i v přestavbě armád s cílem vytvořit armády početně malé, moderně vyzbrojené, ale schopné plnit svoji úlohu v celém spektru možných rizik a ohrožení včetně úkolů v operacích nevojenského charakteru.

Prakticky u všech armád nových evropských demokratických států probíhá proces jejich profesionalizace s cílem zvýšení kvality armád a účelného a efektivního zabezpečení obrany na profesionální úrovni. Tento proces odpovídá evropským a světovým tendencím, které znamenají snižování výdajů ze státních rozpočtů, početních stavů a úrovně vojenských potenciálů při současné snaze zachovat rozumnou míru obranyschopnosti.